

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1981/13

Karar Sayısı : 1983/8

Karar Tarihi : 28/4/1983

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Ankara Asliye 1. Hukuk Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU: 25.8.1971 günlü, 1475 sayılı İş Kanunu'nun 5. maddesi 10. bendinin 1961 Anayasası'nın eşitlik ilkesine aykırılığı nedeniyle iptali istemidir.

I- OLAY:

Ankara 7. İş Mahkemesi esasında kayıtlı 6.5.1930 günlü dava dilekçesinde davacının 1969 yılından 1980 yılına kadar davalı Yardım Sevenler Derneğinde hizmet akdine dayalı olarak çalıştığı, 15.1.1980 gününde akdin haksız ve kötü niyetle feshedildiği belirtilerek fazla çalışma ücreti, asgari ücret farkı, ihbar ve kıdem tazminatları, çalışan cumartesi günleri ücretleri ile kötü niyet tazminatından oluşan alacağının adı geçen Dernekten tahsiline karar verilmesi istenmiş ve 1475 sayılı İş Kanunu'nun 5/10. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı savında bulunmuştur.

Ankara 7. İş Mahkemesinin görevsizlik kararı üzerine davaya bakan Ankara Asliye 1. Hukuk Mahkemesi, ileri sürülen Anayasa'ya aykırılık savını ciddi görerek dosyanın Anayasa Mahkemesine gönderilmesine karar vermiştir.

III- YASA METİNLERİ:

A- İptali İstenen Yasa Metni:

25.8.1971 günlü, 1475 sayılı İş Kanunu'nun itiraz konusu kuralın da yer aldığı 5. maddesinin birinci fıkrası hükmü şöyledir:

“Madde 5.- Aşağıda belirtilen hususlarda bu kanun hükümleri uygulanmaz:

1- Deniz ve hava taşıma işlerinde,

2- Tarım işlerinde (Orman tali yolları dahil)

3- Bir ailenin üyeleri veya hısımları arasında dışarıdan başka birisi katılmayarak evlerde ve el sanatlarının yapıldığı işlerde,

4- Ev işlerinde,

5- 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu'nun 2. maddesinin tarifine uygun üç kişinin çalıştığı işyerlerinde

6- 18 yaşını bitirmemiş çıraklar hakkında,

7- Aile ekonomisi hududu içinde kalan tarımla ilgili her çeşit yapı işlerinde,

8- Konutların kapıcılık hizmetlerinde,

9- Sporcular hakkında

10- Yardım Sevenler Derneği merkez ve taşra atelyelerinde çalışanlar hakkında,

11- Rehabilité edilenler hakkında”.

B- Dayanılan Anayasa Maddesi:

1982 Anayasasının 10. maddesi şöyledir:

“Madde 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun Önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca Şevket Müftügil Ahmet H. Boyacıoğlu, Ahmet Zeyneloğlu, Hakkı Müderrisoğlu, Nihat O. Akçakayalıoğlu, Hüseyin Karamüstantikoğlu, H. Semih Özmert, Orhan Onar, Selahattin Metin, Mehmet Çınarlı, Mahmut C.Cuhruk, Necdet Darıcıoğlu, Servet Tüzün, Yılmaz Aliefendioğlu ve Yekta Güngör Özden'in katılmalarıyla 26.11.1981 gününde yapılan toplantıda 9.4.1981 günlü kararda belirtilen noksanlıkların giderildiği ve böylece dosyada eksiklik bulunmadığı anlaşıldığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar vermiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, Ankara Asliye 1. Hukuk Mahkemesinin başvurma kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen yasa kuralı ve Mahkememizin 11.11.1982 gününde yaptığı toplantıda “Yürürlüğe giren yeni Anayasa hükümlerine ve bunların dayanağı belgelere göre raportörce incelemenin derinleştirilerek ek rapor düzenlenmesine” dair oybirliğiyle verdiği ara kararı üzerine hazırlanan ek rapor, sözü edilen yasalarla ilgili gerekçeler ve öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşüp düşünüldü:

Anayasa'ya uygunluk denetimine geçilmeden önce aşağıdaki sorun üzerinde durulması zorunlu olmuştur:

Bilindiği üzere 9.11.1982 günlü, 17863 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 177. maddesinde belirtildiği biçimde aynı gün yürürlüğe girmiş ve 1961 günlü, 334 sayılı Anayasa bütünüyle yürürlükten kalkmıştır 1475 sayılı İş Kanunu'nun itiraz konusunu hükmünün Anayasa'ya aykırılığı iddiasını ciddi bulan Mahkeme, karar verdiği tarihte yürürlükte olan 1961 Anayasası hükümlerini dikkate alarak bu sonuca varmıştır. Bu durumda, sözü edilen yasa kuralının Anayasa'ya uygunluk denetiminde 334 sayılı Anayasa'nın da Anayasa'ya aykırılık sorununun çözümünde esas ve ölçü olarak ele alınıp alınamayacağı hususunun saptanması gerekmiştir.

Yasa koyucu herhangi bir yasada değişiklik yaptığı veya yeni bir düzenlemede bulunduğu takdirde bu yasa kurallarının yürürlüğe girmeleriyle birlikte uygulamalarını da istemiş demektir. Bu kural, Anayasa değişikliklerinde veya yeni bir Anayasa'nın yürürlüğe girmesi hâllerinde öncelikle geçerlidir.

Anayasa kurallarının bir taraftan kamu düzenini doğrudan ilgilendirmesi, öte yandan Anayasaların üstünlüğü prensibi gereği olarak yürürlüğe girdiği andan itibaren etkisini göstermesi

zorunludur. Anayasa yargısı ile güdülen Anayasa kurallarının üstünlüğünü koruma, Anayasa'yı egemen kılma gereğini gerçekleştirmenin doğal sonuca da budur.

Anayasa Mahkemesi, bir yasa kuralının Anayasa'ya aykırı olup olmadığını inceleyip Anayasa'ya aykırı yasa kurallarını iptal etmekle, hukuk düzenini Anayasa'ya aykırı kurallardan arıtma görevini yaptığına göre bu denetimin elbette yürürlükte bulunan Anayasa'ya göre yapılması gerekecektir.

Diğer taraftan yürürlükten kalkan Anayasa'nın belli koşullarla uygulanabileceğine dair geçici bir hüküm de yeni Anayasa'da yer almış değildir.

Bu nedenledir ki yeni bir Anayasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra karara bağlanacak davalarda bu Anayasa hükümlerinin Anayasa'ya aykırılık denetiminde ölçü olarak ele alınmaları, tüm hukuk kurallarının bu Anayasa hükümlerine uygun hâle getirmeleri gerektiğinde kuşku yoktur. Aksi hâlin kabulü, yürürlükte olmayan bir Anayasa'nın varlığını sürdürdüğü sonucunu doğurur ki elbette bu sonuç, Anayasa'nın üstünlüğü ilkesine ve kamu düzeni düşüncesine aykırı düşer.

Anayasa açısından anılan bu kurala ayırık durum sayılabilecek birtakım olayların söz konusu edilip edilmeyeceği, ayrıca tartışılmaya değer bir yöndür. Anayasa'nın 11. maddesinde yer alan kural karşısında ve ayrıca eldeki iş bakımından ayırık sayılabilecek bir durum da söz konusu olmadığından "itiraza konu edilen yasa kuralının Anayasa'ya uygunluk denetiminin 2709 sayılı Anayasa hükümlerine göre yapılması gerektiği" sonucuna varılmıştır.

Muammer Turan bu görüşe katılmamıştır.

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, Yardım Sevenler Derneği'nin merkez ve taşra atelyelerinde çalışanları, İş Kanunu'nun kapsamı dışında bırakan söz konusu hükmün Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu savında bulunmaktadır.

Anayasanın 10. maddesinde herkesin, hiçbir ayırım yapılmadan kanun önünde eşit olduğu kabul edilmiştir. Madde metninden de açıkça anlaşılabileceği üzere, yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle bir ayırım yapılamayacak, yasalar herkese eşitlikle uygulanacaktır. Şu kadar ki "kanun önünde eşitlik" ilkesi Mahkemenizin pek çok kararlarında belirtildiği gibi tüm yurttaşların mutlaka her yönden, her zaman aynı kurallara bağlı tutulmaları zorunluğunu da içermez. Birtakım yurttaşların başka kurallara bağlı tutulmaları haklı bir nedene dayanmakta ise böyle bir durumda kanun önünde eşitlik ilkesine ters düşüldüğünden söz edilemez.

İnsanlar arasında yaradılış ve çalışma gücü veya sağlık bakımından veya nitelikçe buna eşit nedenler dolayısıyla pek çok ayırım bulunduğu açık bir gerçektir. Bundan dolayıdır ki eşitliği bozan bir kuralın varlığı ancak o kuralın kamu yararına veya başka haklı bir nedene dayanmamış olması hâllerinde ileri sürülebilecektir.

Yardım Sevenler Derneğinin kamu yararına çalışan bir kuruluş olduğu kuşkusuzdur. Derneğin kuruluş amacına ve bu amaca yönelik çalışmalarına bakıldığında çalıştırılanların emeğinden şu veya bu kişi adına bir kazanç sağlanmadığı, emeğin ve emek mahsulü değerinin sakat, hasta, güçsüz ve bu nedenle yardıma muhtaç kimselere yoksul annelere, fakir öğrencilere aktarıldığı, böylece o kimselerin başkalarına el açmadan yaşayabilmelerini, okuyabilmelerini sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir.

Derneğin bunun dışında ve faaliyetlerinin başında, bedeni sakatlıkları, yaşlılıkları ve benzeri nitelikteki arızaları nedeniyle hiçbir yerde belli koşullarla çalışamayan muhtaç kimseleri açmış olduğu iş yerlerinde çalıştırmak, onlara iş öğretmek gelmektedir.

Dernekte bu şekilde çalışan, iş öğrenen kimselerin emeği de karşılıksız bırakılmamakta, belli ölçülere veya toplu iş sözleşmelerine göre bir ücret de kendilerine ödenmekte ve Derneğe yardımları böylece değerlendirilmektedir.

Çalıştırılanlar açısından bakıldığında bu kimseler hem geçim sağlayan bir uğraşı bulmakta ve hem de emekleriyle kendileri gibi bakıma muhtaç diğer kimselere yardım etmiş olmaktadır. İtiraz konusu kuralla, gerçekte dernek değil derneğin iş sağladığı kimseler korunmuş bulunmaktadır. Derneğin faaliyetini sürdürebilmesi bu muhtaç kimselerin yararınadır. Bu da ancak Derneğin kimi yasaların hükümlülükleri dışında bırakılmasıyla mümkün olabilir. Nitekim bu gerçekten hareketle Derneğin vergi dışı bırakılmasıyla yardıma muhtaç birçok kişiye iş sağlama olanağı yaratılmıştır.

Nitelikçe yukarıda belirtilenlerin dışında kimi kişilerin bu dernekte çalışmış olmaları, Derneğin faaliyetlerinin gereği olarak tanınan bu ayrık durumu etkileyemez.

Görülüyor ki burada bilinen anlamda bir işçi-işveren bulunmamaktadır. Bu işçi ve işveren münasebetinde kişilerin yararı yanında daha çok sosyal yarar gözetilmektedir. Bundan dolayı, davalı Dernekte çalışanların değişik bir yasal düzenlemeye bağlı tutulmaları zorunlu olmuştur. Böyle haklı bir nedene dayandığı içindir ki yasa önünde eşitlik ilkesinin ihlali ve dolayısıyla Anayasa'ya aykırılık söz konusu olamayacaktır.

Anayasa'ya aykırılık savında bulunan davacı vekilinin bu konudaki dilekçesinde itiraz konusu hükmün aynı zamanda 1961 Anayasası'nın 2. ve 42. maddelerine aykırılığının da ileri sürdüğü görülmektedir.

Sözü edilen bu maddelerle ilgili olarak dilekçede özetle İtiraz konusu hüküm Anayasanın "sosyal-hukuk devleti" ilkesine aykırıdır. Dernek atelyelerinde çalışanlar İş Kanunu'na tabi olmayı önleyen neden ne olursa olsun hukuk devleti ile bağdaşmaz.

Çalışanların korunması, emeğin sömürü aracı olmasının (angarya) önlenmesi devletin en büyük ve en önde gelen ödevlerindendir. Devlet bunu sosyal içerikli birçok yasa ile yerine getirmiştir. Öteki derneklerde çalışanların İş Kanunu'na güvencesinden yararlandırılıp Yardım Sevenler Derneği işçilerinin bu yararlandırılmanın dışında bırakılmasının anayasal kurallarla bağdaşır yanı yoktur, denilmektedir.

Bu hükümler, 2079 sayılı Anayasa'da şu şekilde düzenlenmiştir:

"Madde 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

"Madde 18.- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

....."

"Madde 49.- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

..."

Anayasa'nın 2. maddesine tanımlanan "sosyal hukuk devleti" ilkesinden ne anlaşılması gerektiğini Anayasa koyucu bu maddeye ait gerekçede açıklamıştır. Bu gerekçeye göre sosyal

hukuk devleti ilkesinden devletin kendi koyduğu hukuk kurallarına uyacağı ve çalışan, çalıştığı halde karşılığını yeterince alamayan ve mutlu bir yaşantıya kavuşamayan kişilere yardımcı olunacağını amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Bu ilke ile, devletin yürürlüğe koyduğu yasalara bağlı kalacağı vurgulanmakta; kişilerin huzur ve refahının sağlanması amaçlanmaktadır.

Kişi ile toplum arasında denge kurulması, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde geçmesini sağlayıcı önlemlerin alınması da bu amaca dâhildir.

Anayasa'nın 49. maddesi de bu amacın gerçekleştirilmesi ereğiyle konulmuş diğer bir hükümdür. Bu madde ile aynı zamanda herkese çalışma bir hak ve ödev olarak tanınmış ve devlete çalışanların korunmasıyla ilgili önemleri almak görevi verilmiştir.

Bu nedenle sağlıklı bir sonucu varılabilmesi açısından bu iki Anayasa hükmünün birlikte gözönünde bulundurulmasında yarar vardır.

Gerek 2. maddenin gerek 49. maddenin öngördüğü ilkeler açısından itiraz konusu kurala bakıldığında Yardım Sevenler Derneğinin merkez ve taşra atelyelerinde, yukarıda belirtilen nitelikteki çalışanların İş Kanunu kapsamı dışında tutulmuş olmalarının Anayasanın bu hükümleriyle bağdaşmaz bir yönü yoktur. Çünkü devlete, anılan maddeler uyarınca verilen önemli ödevler arasında güçsüzlerin, yoksulların korunması da vardır. Devlet, bu yükümlülüğünü ancak olanakları ölçüsünde yerine getirebilecektir. Bu nedenle yurttaşların hayır kurumlarının bu konuda devlete yardımcı olmaları yurttaşlık ödevidir.

İşte bu düşüncelere Yardım Sevenler Derneği, yardıma muhtaç kimselere bir iş, bir güvence ve dolayısıyla huzur sağlamıştır. Devlete görev olarak verilen hizmeti, henüz devlet eli uzatılmadan yapma çabası içerisinde bulunmuştur. Öte yandan davacı vekilinin de kabul ettiği gibi bu kimseler aynı zamanda 274 sayılı Sendikalar Kanunu, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu gibi çalışanların korunması ve sosyal yardım amacıyla yürürlüğe konulan kanunların tanıdığı tüm hak ve olanaklardan da yararlanmışlardır. Bu Dernekte çalışanlar, yalnız İş Kanunu kapsamı dışında bırakılmışlardır ki bu da sayılan hizmetlerin yapılabilmesi için gereklidir.

Açıklanan bu nedenlerle itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 2. ve 49. maddelerine de aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

Anayasa'nın 18. maddesiyle “zorla çalıştırma” ve “angarya” yasaklanmıştır. Olayda bir zorlama ve bir ücret ödenmeden çalıştırma bulunmadığına göre itiraza konu kuralın bu yönlerden Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülmesi mümkün değildir.

İtiraz konusu kural ile yalnız Yardım Sevenler Derneğinin korunup diğer kamuya yararlı derneklerin dışarıda bırakılmaları ve bu Dernekte çalışanlardan (kapıcı, bekçi, büro hizmetlileri gibi) bir kesimin İş Kanunun kapsamına alınıp bir kesiminin kapsam tutulmalarının da “yasa önünde eşitlik” ilkesi ile bağdaşmadığı yolundaki savlarına gelince:

Kuşkusuz ülkemizde kamu yararına çalışan pek çok dernek bulunmaktadır. Fakat Yardım Sevenler Derneğini bu kuruluşlarla bir tutmak, özellikle bu Dernekte çalışanlar açısından mümkün değildir. Çünkü anılan Dernekte çalışanlar başka yerlerde çalışma olanağı bulunmayan ve bu yüzden Demek tarafından korunmaya alınmış kimselerdir. Çalışma yöntemleri ve çalışma süreleri de farklıdır. Belli bir zaman birimi içinde çalışmak gibi bir zorunlulukları yoktur. Parça başına iş yapmakta ve geçici olarak çalışmaktadırlar. Bu etkenler, bu Dernekte ve burada çalışanları diğerlerinden ayıran en belirgin özelliklerdir.

Öte yandan Mahkememizin daha önce verdiği bir kararında açıklandığı üzere "Bir yasanın Anayasaya aykırılığı savı, söz konusu yasanın metin olarak Anayasa ilkelerine aykırı bir kural koyması durumunda ileri sürülebilir. Anayasa Mahkemesinden ancak Anayasaya aykırı olan bir yasa kuralının uygulama alanından kaldırılmasını sağlamak amacıyla iptal kararı istenebilir. Yoksa bir kuralın uygulama alanının genişletilmesi amacıyla değiştirilmesini sağlamak için iptali istenemez. Çünkü, böyle bir istemde söz konusu kuralın iptali değil, daha kapsamlı olarak uygulanması amacı bulunmaktadır ki, istemin kendisi bile, mevcut kuralda Anayasaya aykırılık değil, ancak bir eksiklik bulunduğunu anlatmış olur."(Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi S 1, s. 442). Bu nedenlerle itiraz konusu kuralın, diğer kamuya yararlı dernekler açısından bir eşitsizlik yarattığı savı ile Anayasaya aykırılığının ileri sürülmesine olanak yoktur.

Davalı Dernekte çalışanlardan bir kesimin İş Kanunu kapsamına alınıp bir kesiminin kapsam dışında bırakılmaları, bunların niteliklerinden ve çalışma koşullarından ileri gelen bir ayrımdır. İş Kanunu'na göre çalışanlar olağan iş ilişkisiyle sürekli çalışan kimselerdir. Sözü edilenlerin yaşlılık veya sakatlık gibi özürleri nedeniyle başka yerlerde iş bulamamaları söz konusu değildir. Böyle kimselerin İş Kanunu kapsamı dışında tutulmalarının haklı bir nedeni olamayacağından bunlar için ayrımlı hükümler koyma yoluna gidilmemiştir. Derneğe tanınan olanak salt korunmaya muhtaç çalışanlara özgüdür.

Yardım Sevenler Derneğinin kamu yararına olan sosyal yardım faaliyetlerini daha etkin bir biçimde sürdürülebilmesi amacıyla yasaya konulan itiraz konusu hükmün Anayasa kurallarına aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

İtirazın bu nedenle reddi gerekir.

Ahmet H. Boyacıoğlu, H. Semih Özmert, Mehmet Çınarlı, Mahmut C. Cuhruk, Necdet

Darıcıoğlu, Servet Tüzün ve Yekta Güngör Özden bu görüşe katılmamışlardır.

VI- SONUÇ:

1- İtiraza konu edilen yasa kuralının Anayasaya uygunluk denetiminin 2709 sayılı Anayasa hükümlerine göre yapılması gerektiğine, Muammer Turan'ın incelemenin ayrıca 1961 Anayasasına göre de yapılması gerektiği yolundaki karşıoyuyla ve oyçokluğuyla,

2- 25.8.1971 günlü, 1475 sayılı İş Kanunu'nun "Yardım Sevenler Derneği merkez ve taşra atelyelerinde çalışanlar hakkında" uygulanmayacağını öngören 5. maddesinin 10. bendinin Anayasa hükümlerine aykırı olmadığına ve başvurunun reddine Ahmet H. Boyacıoğlu, H.Semih Özmert, Mehmet Çınarlı, Mahmut C. Cuhruk, Necdet Darıcıoğlu, Servet Tüzün ve Yekta Güngör Özden'in karşıoylarıyla ve oyçokluğuyla,

28.4.1983 gününde karar verildi.

Başkan
Ahmet H. BOYACIOĞLU

Başkan vekili
H. Semih ÖZMERT

Üye
Adil ESMER

Üye
Nahit SAÇLIOĞLU

Üye
Hüseyin
KARAMÜSTANTİKOĞLU

Üye
O. Mikdat KILIÇ

Üye
Mithat ÖZOK

Üye
Orhan ONAR

Üye
Selahattin METİN

Üye
Muammer TURAN

Üye
Mehmet ÇINARLI

Üye
Mahmut C. CUHRUK

Üye
Necdet DARICIOĞLU

Üye
Servet TÜZÜN

Üye
Yekta Güngör ÖZDEN

Karşıoy Yazısı

Anayasa'nın 10. maddesinde "eşitlik ilkesi", "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar." biçiminde düzenlenmiş; Anayasa Mahkemesinin kimi kararlarında, örneğin 29.11.1966 günlü, 1966/11-44 sayılı kararında, Anayasaca öngörülen eşitliğin yurttaşların tümünün her yönden aynı kurallara bağlı tutulmaları anlamına gelmeyeceği, bir bölüm yurttaşın başka hükümlere bağlı tutulmaları haklı bir nedene dayanıyorsa böyle bir durumda kanun önünde eşitlik ilkesinin ihlalinden söz edilemeyeceği açıklıkla ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Yasa koyucunun Yardım Sevenler Derneğinin merkez ve taşra atelyelerinde çalışan kimseleri İş Kanunu'nun kapsamı dışında tutan itiraz konusu hükmü düzenlerken anılan Derneğin kamu yararına çalışan bir yardım derneği olduğu düşüncesinden hareket ettiğinde kuşku duyulamaz. Sözü edilen Yardım Sevenler Derneği Tüzüğü'nün sosyal çalışma konularını belirleyen 5. maddesinde "iş evleri açmak, iş bilmiyenlere iş evlerinde iş öğretmek, bu iş evlerine iş sağlamak

için gereken ihale ve pazarlıklara katılmak” gibi çalışmalar, Derneğin amaçları arasında gösterilmektedir.

Yardım Sevenler Derneğinin Tüzük’ün bu maddesinde sayılan amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak iş öğrenmekte ve bulmakta zorluk çekenlere iş öğretmek veya iş vermek yolunda yaptığı çalışmaları, elbette sosyal yardım çerçevesi içinde değerlendirmek gerekir. Ancak işi öğrenen kişilerle bu aşamadan sonra Dernekle aralarındaki karşılıklı edim niteliğine dönüşerek oluşan hizmet sözleşmesi ilişkilerini, sosyal yardım düşüncesi kavramı ve kapsamı içinde görmeye veya göstermeye olanak yoktur. Bir işyerinde, hizmet akdiyle ve bir işverene bağlı olarak ücretle çalışan kişilerin çalıştıkları işyerinin haklı hiçbir dayanak gösterilmeksizin ve sadece çalışılan yerin bir yardım derneği olması nedenine dayandırılarak İş Kanunu’nun kapsamı dışında tutulması ve bu suretle İş Kanunu’nun öngördüğü kimi haklardan bu gibilerin yoksun bırakılma durumunun yaratılması, elbette Anayasa’nın tanzim ettiği eşitlik ilkesinin özünü zedeler ve ona açıkça aykırı düşer. Derneğin kâr amacı gütmemesi, ayrıca elde edilen gelirleri yine fakir ve güçsüz kimselere dağıtmakta olması, bu dernekte hizmet akdine dayanarak çalışanların İş Kanunu kapsamı dışında tutulmalarının haklı nedeni olarak gösterilemez. Anayasa Mahkemesinin 17.10.1972 günlü, 1972/16-49 sayılı kararında açıkça belirtildiği gibi “Anayasanın 2. maddesi uyarınca Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk Devletidir. Sosyal hukuk Devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve böylece toplumsal dengeyi sağlamakla hükümlü Devlet demektir. Çağdaş uygar görüşe ve Anayasanın temel yapısı ve felsefesine göre, gerçek hukuk devleti, ancak toplumsal devlet anlayışı içinde ise bir anlam kazanır. Hukuk devletinin amaç edindiği kişiliğin korunması, toplumda sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanması, yoluyla gerçekleştirilebilir.” (Kararlar Dergisi, S 10, s. 539).

Amacı sosyal yardım olan bir derneğin yasaların çalışanlar yararına öngördüğü kimi haklardan iş akdine dayanarak çalıştırdığı kendi işçilerini yararlandırmayıp onlardan bu yasal yardımları esirgemesinin yukarıda açıklandığı gibi sosyal hukuk devleti ilkesine ters düşmesi bir yana bu durumun ayrıca ahlaki değer ve telakkilerle de bağdaşmayacağında kuşku duyulamaz.

Kararda çoğunluk görüşü olarak belirtilen derneğin merkez ve taşra atelyelerinde çalışanlardan çoğunun yaşlı, hasta veya sakat olmaları yüzünden öteki kurumlarda iş bulamayan kişiler olduğu yolundaki savı da yerinde görmek mümkün değildir. İş Kanunu’nun aradığı nitelikleri taşımayan kişilerin elbette anılan yasanın yararlandırılmalarının söz konusu olamayacağı açıktır. Ancak burada gözden uzak tutulmaması gereken nokta, İş Kanunu’nun öngördüğü koşulları taşıdığı hâlde sırf Yardım Sevenler Derneğinin merkez ve taşra atelyelerinde çalışmakta olmaları nedeniyle sözü edilen yasanın tanıdığı olanaklardan yararlandırılmayan işçilerin durumudur. Şu husus açık bir gerçektir ki bu işçiler, Dernekte yardım amacıyla değil hizmet akdine dayalı olarak ve geçimlerini sağlayabilmek maksadıyla çalışmaktadırlar. Bunları, İş Kanunu’nun kapsamı dışında tutmak, aslında kendileri yardıma muhtaç olan bu kimseleri rızaları olmaksızın başkalarına yardıma zorlamak olur ki bu durumun çalışanların korunması ilkesini benimseyen Anayasa’nın 49. maddesine aykırı düştüğünde duraksamaya yer yoktur.

Özetlemek gerekirse İş Kanunu’nun 5. maddesinin 10 numaralı bendinde yer alan itiraz konusu kuralın yukarıda açıklanan nedenlerle Anayasa’nın 2., 10. ve 49. maddelerine aykırı olduğu ve iptaline karar verilmesi gerektiği kanaatiyle sözü edilen bu bent hükmünün Anayasa’ya aykırı olmadığına ve itirazın reddine ilişkin olarak verilen çoğunluk görüşüne ve kararına katılmıyorum.

Ahmet H.
BOYACIOĞLU

Karşıoy Yazısı

İş Kanunu'nun amacı, hizmet sözleşmesinin güçsüz tarafını oluşturan işçilerin korunması ve onlara güvenli bir çalışma ortamının hazırlanması ve bu suretle sosyal barışın sağlanmasıdır.

Yardım Sevenler Derneğinin merkez ve taşra atölyelerinde çalışanlar, bu kuruluşa yardım amacıyla değil bir hizmet sözleşmesinin gereği olarak işçi sıfatıyla çalışmaktadırlar. Bu demek atölyelerinde çalışan işçilerin emeklerinden yararlanmaktadır.

Yardım Sevenler Derneğinin atelyelerinde çalışanları, diğer iş yerlerinde çalışanlara nisbetle birtakım haklardan yoksun kılınması, Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine aykırıdır. Çünkü burada çalışanların zararına, Yardım Sevenler Derneğinin ayrıcalıklı duruma konulmasını haklı gösterecek objektif bir neden ileri sürülemez. Kamu yararına çalışan yalnız Yardım Sevenler Derneği değildir, yüzlerce dernek bu kuruluş gibi kamu yararına faaliyette bulunmaktadır.

Ayrıca bu durum Anayasa'nın Cumhuriyet'in niteliklerini gösteren 2. maddesinde sosyal hukuk devleti kavramıyla da bağdaşmaz. Çünkü burada çalışanların İş Kanunu'nun güvencesinden yararlandırılmaması, sosyal hukuk devleti kavramının insancıl felsefesi ile çelişmektedir.

Öte yandan bu durum devletin çalışanların hayat seviyesinin yükseltilmesi, çalışma hayatının geliştirilmesi, çalışanların korunması, çalışmanın desteklenmesi, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasının kolaylaştırılması için gerekli tedbirlerin alınmasını buyuran Anayasa'nın 49. maddesine de ters düşmektedir.

Bu nedenlerle çoğunluğun görüşüne katılmıyorum.

H. Semih
ÖZMERT

Başkanvekili

KARŞIOY YAZISI

Her olaya, olguya, oluşa, eylem, işlem v.s.ve vuku buldukları tarihteki mevzuat hükümlerinin uygulaması hukukun temel ilkelerindendir.

9.7.1961 gün ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 33., 7.11.1982 gün ve 2709 sayılı Anayasanın 38. maddelerindeki "Kimse işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç

saymadığı bir fiilinden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır ceza verilemez." şeklindeki hükümler de aynı ilkeden kaynaklanmaktadır. Bu hükümlerdeki "kanun" sözcüğünün kapsamına Anayasa da girmektedir. Yani işlendiği zaman yürürlükte bulunan Anayasa'nın suç saymadığı bir fiilinden dolayı evleviyetiyle kimseye ceza verilemez. Örneğini işlendiği zaman yürürlükte bulunan yasa, fiili suç saysa o zaman yürürlükte bulunan Anayasa suç saymasa, dolayısıyla yasa fiilin işlendiği zamanki Anayasa'ya aykırı olsa yasanın iptal edilip Anayasa'ya uygun hareket eden kimsenin cezalandırılmaması gerekir. Fiilin işlendiği zamandan sonra yürürlüğe giren ve yürürlüğe girdikten sonraki fiillere, olgulara, olaylara, oluşlara ve işlemlere uygulanacak olan yeni Anayasa önceden işlenen fiilin eşitini suç saysa ve yasa sonraki Anayasa'ya uygun olsa dahi işlendiği zaman yürürlükte bulunan Anayasa'ya uygun fiilden dolayı kimsenin cezalandırılmaması, hukukun ana ilkesi ve Anayasaların açık hükümleri gereğidir. 1961 Anayasası'nın 8., 1982 Anayasası'nın 11. maddelerindeki "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz." şeklindeki hükümlerde fiilin işlendiği ve olayın vuku bulduğu zamandaki Anayasa'ya göre de uygunluk denetimi yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu konu; hukuki durumlar ve hukuki tasarrufların sakat ve muteber oluşları, geri alınması, kaldırılması ve değiştirilmesi konularıyla da yakinen ilgili bulunduğundan o konulara da kısaca dokunmakta yarar vardır:

Hukuki tasarrufların doğurduğu kudret ve yetkilerle mecburiyetler hukuki durumları oluşturur. Bu durumlar ya genel, gayrişahsi ve objektif veya belirli, ferdi ve subjektif olurlar.

Objektif tasarruflardan doğan objektif hukuki durumlar, genel, gayrişahsi ve sürekli. Ancak yeni bir objektif tasarrufla kaldırılır veya değiştirilebilir.

Subjektif tasarruflardan doğan subjektif hukuki durumlar ise objektif durumların aksine belirli, ferdi ve geçicidir (İhtiva ettikleri borçların ve mükellefiyetlerin ifası ile ortadan kalkarlar.) ve önemli özellikleri, kural tasarruflarla değiştirilemezler. Müktesep hak teşkil ederler. Objektif hukuk alemindeki değişiklikler esas itibarıyla bunlara etki etmez.

Sakat tasarruflar (Çıkarıldıkları zaman yürürlükte bulunan Anayasa'ya aykırı yasalar sakat tasarruflardandır.): Doğuşlarında, yapıcı unsurlarındaki sakatlıklar dolayısıyla hukuk nizamına, hukuk âlemine uymayan tasarruflardır. Bunların ortadan kaldırılması; geri alınması ve hukuki nizamının emrettiği müeyyidelerin tatbiki demektir. Sakat tasarruflar hukuk âleminde, esasen vücut bulmadıkları için bir tesir de husule getirmemiş sayılabilir. Nitekim idari mahkemeler ve Danıştayın iptal kararları makale şamildir. Dava konusu sakat idari tasarrufu (işlemi), tasarrufun itiraz edildiği andan itibaren ortadan kaldırır. Ancak yasalar yönünden istikrar düşüncesi daha fazla ağırlık kazandığı için Anayasalar, Anayasa Mahkemesince verilen iptal kararlarının geriye yürümeyeceğini kabul etmektedirler. Sakat tasarruflar da ortadan kaldırılınca kadar tam ve muteber tasarrufların sonuçlarını doğurur.

Tam ve muteber tasarruflar (öncekileri gibi 1961 ve 1982 Anayasaları da tam ve muteber hukuki tasarruflardandır. Aynı şekilde çıkarıldığı zamanki Anayasa'ya uygun ve sonraki Anayasa'ya aykırı "örneğin 1961 Anayasası'na uygun, 1982 Anayasası'na aykırı" yasalar da tam ve muteber tasarruflardandır.) Bunlar da sonraki bir tasarrufla kaldırılabilir veya değiştirilebilir. Fakat esas itibarıyla geri alınamaz. Örneğin sonraki yasanın önceki kendine aykırı yasaları açıkça olmasa da zımnen kaldıracağı veya değiştireceği ilkesi ile Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesi yeni Anayasa'ya aykırı yasaların da ortadan kaldırılmasını gerektirir. Fakat tam ve sahih hukuki tasarruflar sonraki yasalar veya Anayasa ile kaldırıldığında veya değiştirildiğinde onların o

Esas Sayısı : 1981/13

Karar Sayısı : 1983/8

güne kadar ki doğurmuş olduğu hükümler, hukuki durumlar ve bunlara dayanan tekml hukuki hadiseler, haklar ve yükümlülükler muteberdir. Çünkü tam ve muteber bir hukuki tasarrufu (yasayı) sonraki bir tasarruf (yasa veya Anayasa), açıkça istisnai ve özel bir hükümle geri almadıkça ancak kaldırabilir ve değiştirebilir. Önceki tasarrufun mazideki değil istikbaldeki hükümlerini durdurabilir ve devam edegelmekte olan hukuki duruna son verebilir.

Başlıca bu nedenlerle subjektif hukuki tasarrufun veya fiilin vuku bulduğu ve subjektif durumun hasıl olduğu zamanda yürürlükte olan önceki Anayasa'ya göre de uygunluk denetimi yapılmadan yalnız 1982 Anayasası'na göre inceleme yapılarak karar verilmesine karşıyım.

Muammer
TURAN

Üye

Karşıoy Yazısı

Çoğunluk kararına, Sayın Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşıoy yazısında açıklanan gerekçelerle katılmıyorum.

Üye

Mehmet Çınarlı

Karşıoy Yazısı

İşçi ve işveren arasındaki hizmet akdi ilişkisine birtakım düzenleyici tasarruflarla yapılan devlet müdahalesinin sözleşmenin güçsüz yanını oluşturan işçiyi bazı hak ve güvencelere sahip kılmak ona güvenli ve istikrarlı bir çalışma ortamı hazırlamak suretiyle toplumun huzurunu kamu yararını ve düzenini korumak gibi amaçlara yönelik bulunduğu kuşkusuzdur.

Böyle genel bir amaç çerçevesinde sınırlı bir alan için olsa dahi getirilen hukuk düzeninde temel ilkeyi, hizmet akdine dayalı olarak tüm çalışanların korunması teşkil eder; öte yandan kanunların genelliği ilkesinde, yasaların aynı özellikleri taşıyan olaylara ve aynı durumda bulunan herkese uygulanabilecek biçimde düzenlenmelerini zorunlu kılar. Ancak bu zorunluluk mutlak değildir. Yasa koyucunun haklı nedenlere dayanmak suretiyle getirdiği bir yasa kuralının istisnasını teşkil edecek halleri de belirleme yetkisine sahip olduğu söz götürmez. Bu noktada yasa koyucunun daima göz önünde bulundurması gereken husus, kamu yararı düşüncesidir. Kamu yararının söz konusu olmadığı bir alanda sadece özel çıkarlar için ya da kişi yararı gözetilerek kural getirilmesinin

Esas Sayısı : 1981/13

Karar Sayısı : 1983/8

hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacağı Anayasa Mahkemesinin çeşitli kararlarında açıkça vurgulanmıştır.

Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan sosyal hukuk devleti, hukukun üstünlüğü gibi temel bir ilke üzerine kuruludur. Sözü edilen ilkenin en önemli dayanakları arasında adalet anlayışı ve her türlü imtiyazı reddeden yasa önünde eşitlik ilkesi yer alır.

Yasa koyucunun getirdiği bir kuralın istisnasını oluşturan hâlleri belli ederken kamu yararıyla ilişkili haklı bir nedene dayanmak durumundadır. Aksi hâlde hukuk devleti ve dolaylı olarak da yasa önünde eşitlik ilkelerini ihlal etmiş duruma düşer.

1475 sayılı İş Kanunu'ndan istisna edilen hususlar belirlenirken 5. maddenin 10. bendinde, "Yardım Sevenler Derneği merkez ve taşra atelyelerinde çalışanlar" yasa kapsamı dışında tutulmak suretiyle, çeşitli işçi haklarından yoksun kılınmışlardır.

Aynı ya da benzeri amaçları paylaşan ve kamu yararına faaliyet gösteren yüzlerce demek arasında sadece adı geçen derneğin merkez ve taşra atelyelerinde hizmet akdi çerçevesinde çalışanların yasa kapsamı dışında bırakılması sonucunu doğuran ayrık hükmün getirilişinde kamu yararı ve adalet anlayışı içinde hareket olunduğu söylenemez. Gerek yasama meclisi belgelerinde gerek çoğunluk gerekçesinde sübjektif bazı durumlar dikkate alınarak ileri sürülen dayanaklar da tatminkâr olmaktan uzaktır.

Açıklanan nedenlerle itiraz davasına konu bent hükmünün Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan ilkeye aykırı olduğundan iptali gerektiği düşüncesiyle çoğunluk görüşüne karşıyız.

Üye

Mahmut C. CUHRUK

Üye

Necdet DARICIOĞLU

Üye

Servet TÜZÜN

Karşıoy Gerekçem

Anayasa'nın savsaklanması, ödün verilmesi olanaksız, giderek güçlendirilip bilimsel gereklere ve çağdaş düzeye uygun duruma getirilmesi zorunlu "eşitlik ilkesi" ülkemizde tüm kişi ve kuruluşları kapsayan, uyulması kaçınılmaz bir hukuksal değerdir. Ancak "haklı bir neden" in varlığında ayrıcalıklı uygulamanın aykırılığından söz edilemez.

Yardımseverler Derneğinin toplumsal yönden önem taşıyan çalışmaları, kimi kuruluşlara örnek olacak hizmetleri bulunsa da öbür kamu yararına çalışan ya da bu niteliği almamış olan kimi derneklerin toplumsal içerikli çabalar sürdürdükleri izlenmektedir, bilinmektedir. Kuruluşlar arasında Yardım Sevenler Derneğine özellik verip ayrıcalık tanımanın, daha ileri gidip adı geçen Derneğin işçisine karşı yükümlülüğünde, çalışanın zararına yararlandırılmasının hukuka aykırılığı açıktır. İş Yasası dışında tutularak sözü edilen Yasa'nın getirdiği olanaklardan yoksun bırakılan bir işçiye karşı duruşu ile Derneğin varlık ve hizmet nedeni amacında çelişki ortadadır. Çalışan yerin niteliği, hizmet konusu ve amacına sıkı sıkıya bağlıdır. Çalıştırdıklarını tüzel kişiliği yararına,

Esas Sayısı : 1981/13

Karar Sayısı : 1983/8

yasanın genelliği dışında tutan bir yasanın üstünlük hukuk ilkelerine aykırılığı hukukça korunamaz. “eşitlik ilkesi”ni bu düzenleme ve uygulama ile yasa koyucu gözardı etmiş, özel bir ayrıcalık yaratmıştır. Bunun savunulacak, haklı gösterilecek hiçbir nedeni yoktur. Ayırım yapmadan adı geçen Derneğin atelyelerinde çalışanları yasal olanaklardan uzak tutmak, Derneğe yarar sağlayanı zararlı çıkarmak, yardım gereksinimi içinde olanları, başkalarına yardım ederken kimi haklardan yoksun kılmak Yasa’nın da Derneğin de amacına ters düşmektedir. Çalışma ve sözleşme özgürlüğüne aykırı bir görünüm sergileyen uygulamanın yasal ayrıcalığa bağlanması da doğru değildir. Benzer durumdaki derneklerin itiraz yoluyla denetime sunulan madde kapsamına alınması “eksikliği giderme” değil iptali zorunlu kılan bir ekleme olurdu. Genelde işçiler ...